

Van landschapscharter naar landschapsdeal

Vrijdag 20 oktober 2023 - Verslag

Van landschapscharter naar landschapsdeal

Op vrijdag 20 oktober, de Internationale Dag van het Landschap, stelden de regionale landschappen met hun partners de landschapsdeal voor. Die heeft als **doel** dat tegen **2030** in heel Vlaanderen **het landschap structureel, efficiënt en innovatief beheerd wordt**, op basis van op elkaar afgestemde **beheervisies**. Na jarenlang ad hoc en projectmatig werken, kan een structurele aanpak vanuit een visie zorgen voor een kwaliteitssprong in het landschapsbeheer. Dit is een conditio sine qua non om landschappen toekomstbestendig te maken en breed te kunnen delen met de bevolking.

De landschapsdeal is de concretisering van het charter landschapsbeheer, “Sterke landschappen vragen kwaliteitsvol beheer en optimale samenwerking”, dat vorig jaar getekend werd door 50 overheden en middenveldorganisaties. De landschapsdeal doet aan alle overheden, Vlaams, provinciaal en lokaal de volgende aanbevelingen:

1. **Zorg voor een gecoördineerde bottom-up opmaak van streekspecifieke beheervisies, en actieplannen.** Vanuit een landschapskarakterisatie wordt op streekniveau gewerkt aan een concreet actieplan voor een kwalitatief, d.w.z. samenhangend, toegankelijk, herkenbaar, biodivers, en klimaatrobuust landschapsbeheer. Kwaliteitsvol beheer wordt gemonitord op vlak van onderlinge taakverdeling en op vlak van afgesproken criteria in de beheervisie rond toegankelijkheid, biodiversiteit en klimaatadaptatie/-mitigatie.
2. **Financier het reguliere beheer van het landschap, zowel de opmaak van de beheervisies als de actiegerichte beheerplannen**
3. **Ondersteun alle actoren die zich inzetten voor een kwaliteitsvol landschap in hun specifieke domein en breng hen samen.** Een sterke samenwerking vanuit wederzijds respect tussen alle partners – overheden, middenveld en bedrijven- zorgt voor duurzaam landschapsbeheer: ieder speelt zijn/haar rol in de cyclus van het landschapsbeheer.
4. **Sensibiliseer en communiceer over het belang en de baten van kwaliteitsvolle landschappen.** Een brede communicatiecampagne over het belang en de voordelen van een goed landschapsbeheer zorgen voor meer draagvlak en vrijwilligers die mee de schouders zetten onder beheertaken.

Stappen vooruit

Het landschap is voortdurend in het nieuws. Het staat in het dichtbevolkte Vlaanderen zwaar onder druk. Tegelijkertijd liggen de oplossingen voor de grote problemen als gevolg van klimaatverandering en verlies aan biodiversiteit ook in het landschap.

De voorzitter van het Vlaams Overleg Regionale Landschappen Bas Van der Veken wees er in zijn inleiding op dat er het afgelopen jaar al grote stappen zijn gezet. Met de gebiedsdekkende werking van 18 regionale landschappen en erkenning van 9 Vlaamse parken heeft de Vlaamse overheid de basis gelegd voor het inbedden van de landschappen met een kwaliteitslabel – de parken – in de landschappen in Vlaanderen, waarvoor overheden, van lokaal tot Vlaams, en middenveld samen de basiskwaliteit zorgen.

Van der Veken riep alle betrokkenen op om de boodschap van de landschapsdeal – structureel, efficiënt en innovatief landschapbeheer, uit te dragen en riep overheden op **de landschapsdeal op te nemen in bestuursakkoorden**.

Speerpunten belicht

Landschapsvisies

In enkele korte bijdragen belichtten vertegenwoordigers van overheden en middenveldorganisaties enkele speerpunten van de landschapsdeal.

Dirk Vandenbussche wees er namens de Vereniging van Vlaamse Provincies op dat landschap meerduidelijk is en daarom lastig voor beleidsmakers. In een landschap zit altijd een subjectief element. De definitie van een land-

schap is immers dat het een deel van het grondgebied is, zoals dat door de menselijke bevolking wordt waargenomen en waarvan het karakter bepaald wordt door natuurlijke of menselijke factoren en de wisselwerking daartussen. De wisselwerking tussen grondgebonden patronen en processen, zoals de fysisch-geografische kenmerken, ecologie en cultuurhistorische elementen, en de waarden en betekenissen die gemeenschappen daaraan geven bepalen de landschapskwaliteit. Het probleem is dat we veel datasets hebben van de grondgebonden elementen, maar dat we veel minder weten over de perceptie van het landschap.

Toch zijn er methodieken voorhanden voor landschapskarakterisatie vanuit natuurlijke, sociaal-culturele, esthetische en perceptuele invalshoeken. Daarmee kunnen landschapsvisies ontwikkeld worden, als kader voor geïntegreerde samenwerking, met methodieken die uiteenlopende aspecten capteren, zoals participatie, stakeholdermanagement, adaptief management, multifunctionaliteit binnen uiteenlopende landschapstypes en monitoring van landschapskwaliteit.

Dirk Vandenbussche besloot met het aanbod van provincies om met hun ervaring met gebiedsgericht werken en ondersteuning van lokale besturen mee die visies te ontwikkelen en op basis daarvan innovatieve landschapsmanagementstechnieken te introduceren.

Monitoring

Jos Ramaekers onderstreepte namens Natuurpunt het belang van monitoring van de landschapskwaliteit. Hij wees erop dat er vooral projectmatig wordt gewerkt in het landschap en dat na afloop van het project het eigenaarschap verdwijnt. Daarom moeten we kwaliteit behouden, herstellen, ontwikkelen en handhaven op basis van streekspecifieke beheervisies en met SMART indicatoren voor biodiversiteit, klimaatadaptatie en mitigatie en toegankelijkheid. Daarbij is een heldere taakverdeling nodig, wie neemt wat op, wanneer en waar? Dat moet je dan opvolgen via het KISS principe: keep it super simple.

Goed beheer is onzichtbaar. Je kan het visualiseren met landschapsthermometers met indicatoren voor biodiversiteit, zoals het aantal hoogstamboomgaarden in een streek of voor klimaatmitigatie, zoals de oppervlakte moeras per 1.000 inwoners. Maar enkel cijfers zijn onvoldoende, mensen hierbij betrekken is even noodzakelijk.

Samenwerking en innovatie

Aan de hand van het houtkantenplan gaf Dirk Van Gijsegem van de Vlaamse Landmaatschappij aan dat houtkanten heel veel functies hebben, onder andere voor biodiversiteit en klimaatadaptatie en daarom een doordachte aanpak vereisen. Die aanpak begint met wetenschappelijk onderbouwde en participatief tot stand gekomen landschapsvisies. Op basis daarvan kunnen beheersplannen gemaakt worden (inventarisatie- registratie- planning), ook voor het valoriseren van de beheersresten.

Een goed beheer van het landschap vereist samenwerking. De ervaring van de regionale landschappen komt hierbij van pas. Voorstellen voor nieuwe bestuurlijke organisatie kunnen de samenwerking bevorderen, waarbij alle actoren in het landschap een aandeel hebben, met name landbouwers, als grootste open ruimtegebruikers, en vrijwilligers.

Hij hield een pleidooi voor een innovatieve aanpak op vlak van verwerking van houtresten als grondstoffen voor nieuwe materialen én op vlak van financiering door het oormerken van het gemeentefonds en het open ruimtefonds voor landschapsbeheer. Dit laatste is een aandachtspunt voor de bestuursakkoorden. Tenslotte stelde hij de vraag of alle houtkanten wel beheerd moeten worden, rewilding is ook een optie.

Landschappen als florerende plekken

Peter De Wilde gaf vanuit zijn leidende functies bij het Agentschap Onroerend Erfgoed en Toerisme Vlaanderen een brede blik op landschappen als florerende plekken waar mensen in willen samenwerken. Hij constateerde dat de landschapsdeal een derde weg voorstelt, een holistische benadering vanuit het middenveld tussen grote mondiale collectiviteiten enerzijds en hyperindividualisme en monosectoraliteit anderzijds.

Landschappen zijn organische gehelen, waarin je kan samenwerken, over sectoren heen, op basis van gedeelde ambities om maatschappelijke uitdagingen aan te gaan. Landschapskarakterisatie is daarbij een belangrijk hulpmiddel, maar die moet wel dynamisch zijn, mee evolueren met het landschap.

Met Reizen naar morgen heeft Toerisme Vlaanderen de focus verlegd van materiële verschijningsvormen en economische meerwaarde naar waarde die mensen hechten aan een landschap en aan verbinding met elkaar op florerende plekken. Hij nodigde de aanwezigen alvast uit hierover meer te horen op de erfgoedbegeesteringssum-

mit in april 2024.

Uitdagingen

Onder leiding van Linda De Win gingen politici en vertegenwoordigers van middenveldorganisaties in debat. Bruno Tobback (Vooruit) Vlaams parlements lid, Jan De Haes (NVA) gedeputeerde van de provincie Antwerpen, Joeri Van den Brande (Groen) schepen in Zemst, Nick François namens de Boerenbond, Ignace Schops namens de Bond Beter Leefmilieu en Bas Van der Veken namens het Vlaams Overleg Regionale Landschappen gingen dieper in op de uitdagingen die er in het landschap liggen.

Accelereren en multipliceren

Het landschap is een lappendeken, waarvan we de draden die het bijeen houden moeten versterken. Dat moet gebeuren met meer financiering en tempo maken – accelereren- en met mensen samenbrengen rond het landschap - multipliceren. Samenbrengen kan alleen als je de juiste taal gebruikt om je boodschap te brengen en de juiste emotie weet te raken om mensen mee te krijgen. Je moet draagvlak zoeken door aan te geven waar het landschap een positieve bijdrage kan leveren, bijvoorbeeld aan gezondheid.

Ruimte

De grote uitdaging is ruimte: open ruimte, ruimte voor debat. We zitten op onze limieten, want we hebben de snelheid die Europa vroeg niet gevolgd. We moeten nu rechte trekken wat er in het verleden is fout gelopen in landbouw en industrie. Dat kan met een uitgestoken hand of een opgeheven vinger, maar de boodschap is altijd positief, forward to basics.

Samenwerken en kansen grijpen

Hoe kom je tot akkoorden met zijn allen? Dat is de grote vraag voor de landbouw. Samen een beleid maken ligt moeilijk, want landbouwers hebben nog altijd het idee dat er meer over dan met hen gesproken wordt en dat er te weinig aandacht is voor haalbare oplossingen, bijvoorbeeld voor het stikstofprobleem. Toch blijft de uitdaging evenwichten te zoeken, hoe moeilijk dat ook is. Er is veel geld beschikbaar, maar financieringsstromen zijn verkokerd. De opdracht van de politiek is die administratieve en financiële verkokering te overstijgen. Waarom zetten we geen geld uit het gemeenschappelijk landbouwbeleid slim in voor landschapsdiensten, zoals landbouwers vergoeden voor niet productief gebruik van land voor waterberging?

Een goed landschapsbeleid schept juist kansen, ook voor de landbouw. Dan moet de overheid wel werken op basis van multifunctionaliteit en de noden van klimaat en biodiversiteit en niet als antwoord op wie iets komt vragen. In dat opzicht werken de regionale landschappen beter dan de overheid.

Het zal moeilijk zijn common ground te vinden op grote principes, maar op concrete punten lokaal of regionaal samen naar oplossingen zoeken is wel haalbaar. Daar is een kader voor nodig, dat nu nog ontbreekt.

Roerdomp en kamsalamander

Grote thema's staan ver af van de burgers. Op lokaal en regionaal gebied worden concrete oplossingen voor problemen gerealiseerd, waarover je op een begrijpelijke manier kan communiceren. De terugkeer van de roerdomp of de kamsalamander kan je gebruiken als symbool voor een oplossing. Dat onthouden mensen.

Het inrichten van een natuurgebied voor waterberging, waardoor overstromingen uitblijven, dat is concreet en dat snappen mensen ook.

Btw van het landschap

Investeren in de open ruimte is economisch interessant voor de lokale samenleving. Je moet de open ruimte open houden als btw: bewijs van toegevoegde waarde. De open ruimte is er voor natuur en landbouw, niet voor privé-doeleinden. Een divers landschap is goed voor de landbouw, als we als samenleving boeren willen ondersteunen om de transitie te maken naar een ander soort landbouw, waarin boeren ook voor het landschap zorgen. De grote vraag is of dit voor boeren rendabel is; dat is het nu niet. Er zijn nog grote verschillen te overbruggen, maar verandering is alleen mogelijk met een andere financiering.

Europa helpt en stoort

In de transitie die we nu doormaken is Europa hulp en stoorzender. Europa vaardigt behulpzame normen en regels

uit voor klimaat, biodiversiteit en welzijn, maar heeft tegelijkertijd een landbouwbeleid dat gericht is op industrialisering. De landbouwpolitiek is een erfenis uit de jaren 1950. Velen vinden die in het dichtbevolkte Vlaanderen problematisch, terwijl landbouwers met grote bedrijven de natuur- en klimaatnormen te streng vinden voor deze verstedelijkte regio. Die tegenstellingen zijn er om te overkomen, want er is geen andere weg dan de uitdagingen samen aangaan. Laat ons dus solidair zijn vanuit eigen belang.

Verkiezingen

De landschapsdeal is gelanceerd met het oog op de verkiezingen van 2024. Deze boodschappen willen de deelnemers aan het debat meegeven aan de lokalen provinciale en Vlaamse politici:

- Wees concreet, schuw de grote woorden.
- Maak ruimte voor bottom-up werken.
- Stop met geld verkokerd te besteden. Laat gebiedscoalities bepalen waar middelen aan besteed worden.
- Oormerk middelen uit het open ruimtefonds om kwaliteitsvolle open ruimte financieel te ondersteunen.
- De landbouw is een deel van het probleem én een deel van de oplossing, als er rechtszekerheid voor de landbouwers komt.
- Investeer in een verhaal.

De landschapsdeal heeft toekomst

Na de oproep aan alle politici om de aanbevelingen van de landschapsdeal onderdeel te maken van hun programma's en hun beleid, was het laatste woord voor Jelle Van den Berghe, adjunct-kabinetschef van minister Zuhal Demir. Hij gaf aan dat de thema's waar we het over hebben niet eenvoudig zijn en dat afspraken maken over de open ruimte heel moeilijk is.

Van den Berghe pleitte voor een benadering uit twee richtingen: van onderuit werken met een stevig kader vanuit Vlaamse overheid. Die overheid zet nu al lijnen uit met de Blue Deal, die in een decreet gegoten wordt, de erkenning van de Vlaamse parken, de bosuitbreiding en de aanpak van de stikstofproblematiek (ook al is die nog niet geland). Dat zijn zaken die je op Vlaams niveau moet regelen. Met die kaders kan dan van onderuit gewerkt worden. Het werk is nog niet af, de kiezer zal wel oordelen.

De landschapsdeal beoogt precies die tweeledige aanpak: kaders op Vlaams niveau, waar dan aan de basis mee gewerkt kan worden. De landschapsdeal heeft dus toekomst.

